

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ Ι΄.

ΑΘΗΝΑ, ΣΑΒΑΤΟ, 4 ΤΟΥ ΤΡΥΓΗΤΗ 1912

ΑΡΙΘΜΟΣ 486

ΕΝΑΣ ΛΑΟΣ ΥΨΩΝΕΤΑΙ ΑΜΑ ΔΕΙΞΗ
ΠΩΣ ΔΕ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ-
ΨΥΧΑΡΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ πρὸς τὸν κ. Πάλλη.
Γ. ΚΑΜΠΥΣΗΣ. Τὸ δαχτυλίδι τῆς μάνας (συνέχεια).
Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ. Τῆ νύχτα.
Π. ΠΑΒΟΛΙΝΗΣ. Ἡ Βυζαντινὴ ἐποποιία τοῦ Διγενῆ Ἄ-
κρίτα (τέλος).
ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΤΗΣ. Ἀπὸ τὰ θεάτρα. (Μ. Μυρὰν—Τὸ Με-
σολόγγι).
ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ. Ἀπολλώνιον ἄσμα.
Γ. ΣΤΑΥΡΙΔΑΚΗΣ. Ἐνα γράμμα.
Α. ΤΡΑΝΟΣ. Ὁ Ψευτομοῦσης.
ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥΛΑΚΗΣ. Ὁ Βενιζέλος καὶ ἡ δημοτικιστι-
κὴ ἰδεολογία (τέλος).
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ. — Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ —
Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ. — ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

Ο ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ (*) ΚΑΙ Η ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΤΙΚΗ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ

Β'

Ὁ λαὸς τῆς Ἀττικοβοιωτίας ἔβγαλε τὸν κ. Βενιζέλο βουλευτὴ καὶ αὐτὸς, ἀφοῦ παραιτήθηκε ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τῆς Κρήτης, ἦρθε εἰς τὴν Ἀθήναι μετὰ τὴν δριστηκὴν πᾶ ἀπόφαση νὰ πολιτευθῆ αὐτοῦ. Δὲ χρειάζεται νὰ πείσω κανένα πὼς ὁ κ. Βενιζέλος τῷθελε αὐτὸ μετὰ τὴν καρδιά του. Ὁ κ. Γρανίτσας μπορεῖ ἀξιόλογα νὰ φρονεῖ ἀντίθετα. Μὰ οὔτε καὶ ντροπὴ καμμιά φέρνει στὸν κ. Βενιζέλο ἐκεῖνος ὁ πόθος του. Πολιτικὸς φιλόδοξος καὶ φίλαρχος καθὼς αὐτὸς, εἶναι φυσικὸ νὰ θέλει νὰ μεγαλώσῃ τὴν δράση του σὲ πλατύτερον πολιτικὸν ὄριζοντα. Ἐπειτα ἡ ἐδῶ πολιτικὴ του θέση τελευταία δὲν εἶταν διόλου εὐχάριστη. Τὸ κρητικὸ ζήτημα τραβοῦσε σὲ μᾶκρος ἢ αἰσιοδοξία του ἔτρωγε χτύπους κάθε φορὰ πού ἡ Τουρκία εὗρισκε περίστασι νὰ δημιουργήσῃ ζήτημα· τὸ μέγα σφάλμα του νὰ ἐπιδιώξῃ νὰ κυβερνήσῃ τὸν τόπον μετὰ ἀποκλειστικῶς δική του κυβέρνησι, κάνοντας ἀδαρὰ δλων τῶν ὡραίων πολιτικῶν ἀρ-

χῶν, πού εἶχε κηρύξῃ τὸν καιρὸ πού τὸν πλεμένησε ὁ Πρίγκηπας· ὅλα αὐτὰ εἶχαν ἐξασθενήσει τὸ πολιτικὸ του κῦρος, ὥστε καὶ οἱ στενότεροι πολιτικοὶ φίλοι του, πού ἄλλοτε κυριολεκτικῶς τὸν ἐλάτρευαν σὰν εἰδωλο, τώρα τοῦ πῆραν τόσο τὸν ἀέρα, ὥστε ἐμπαιναν μετὰ τὴν βία στὸ δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ του, τὴν ὥρα πού ἠσύχαζε, καὶ ἐπαιρναν διορισμοὺς καὶ ἄλλα ρουσφέτια.

Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσω ὅτι, τουλάχιστο ὅταν τοῦ πρωτόγεινε ἡ πρότασι νὰ πολιτευθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔδειξε σοβαροὺς δισταγμοὺς, γιατί, καθὼς ἔλεγε, δὲν ἐγνώριζε οὔτε τὰ πράγματα οὔτε τὰ πρόσωπα. Ἐτρόμαξε γιὰ μιὰ τέτοια ἀπόφασι. Πὼς μποροῦσε νὰ ξέρει ἂν ἡ θέλησι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ νὰ ἀνορθωθῇ πολιτικῶς εἶταν ὄριμη, εἶταν πραγματικὴ;

Ἐτρόμαξε, αὐτὸ ὅμως δὲν τὸν ἐμπόδισε μόλις πάτησε εἰς τὴν Ἀθήναι νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὸν ἐξώστη τοῦ Μεγάλου Ξενοδοχείου ἐκεῖνο τὸν πολιτικὸν λόγο καὶ ἀντὶ νὰ μιλήσῃ μετὰ φρόνησι, μετὰ ἐγκράτεια, μετὰ αὐστηρὴ ἐπιφύλαξι καὶ μετὰ σοβαρὴ συναίσθησι πολιτικῆς εὐθύνης, ἐγέμισε μετὰ αἰσιοδοξὰ λόγια τὴν πλατεία τοῦ Συντάγματος καὶ ἔταξε στὸν ἑλληνικὸν λαὸν χρυσὸν αἰῶνα. (*) Καὶ ἔκανε ταχυδακτυλουργικὸ ἀνακάτωμα μπουρζουαζικῆς καὶ σοσιαλιστικῆς πολιτικῆς καὶ δὲν ἄφισε κανένα, ἀπὸ τὸ Βασιλεῖα ὡς τὸν τελευταῖον πολίτην, παραπονεμένο.

Καὶ ρωτῶ. Πού τὴ βρήκε, πού τὴ στήριξε πάλι τότε τὴ μεγάλη καὶ ἀνεπιφύλαχτη ἐκεῖνη αἰσιοδοξία; Μήπως εἶχε σαυτὸ τὸ μεταξὺ μελετήσῃ τὰ ἑλληνικὰ πράγματα; Μήπως εἶχε γνωρίσῃ τὰ πρόσωπα; Ἡ μήπως ἤθελε νὰ σαγηνέψῃ τὰ πλήθη καὶ νὰ τὰ καλοπιάσῃ, βεβαιώνοντας τα πὼς ἔλη ἡ Ἑλλαδικὴ κακομοιρὶα ὀφείλεται στοὺς πολιτικούς των καὶ μόνο σ' αὐτούς, πὼς αὐτὸς θὰ ἀναγεννήσῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ πὼς δὲν εἶχε καμμιά ἀμφιβολία πὼς θὰ τὸ κατορθώσῃ;

Ἐρχεται ἡ διπλὴ Βουλὴ, γίνεται Πρωθυπουργός, μπαίνει εἰς τὴν ὑπηρεσία τοῦ κράτους, παρακολουθεῖ ἀπὸ τὸ κέντρο τὴν κοινοβουλευτικὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν τῶν παλιῶν καὶ τῶν νέων ἀντρῶν, διαλύει τὴν Βουλὴν, κάνει ἐκλογάς, δίνει ξανά μεγάλας ὑποσχέσεις πὼς θὰ κάνει καὶ θὰ δείξῃ, βγάζει γραμμὴ δλους τοὺς δικούς του καὶ μόνο μέσα εἰς τὴν Συνέλευσι, ἂν πιστέψομε τὸν κ. Γρανίτσα, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ κοπανίστῃ πὼς δὲν ἔχει ἀνθρώπους καὶ πὼς ἔπρεπε νὰ χεῖ κάψῃ τὰ πρακτικὰ τῶν δύο ἄλλων συντακτικῶν συνεδρίων γιὰ νὰ κόψῃ τὴν πηγὴ τῆς λογοκοπίας. Τότε μόνο! Καὶ ὅμως, δὲν κάνομε, πιστεύω, λάθος,

(*) Σημειῶνω ὅτι στὸ ζήτημα τοῦ χαρακτήρου τῆς διπλῆς Βουλῆς ἔδειξε πολιτικὴν εὐκρίνεια καὶ θάρρος γνώμης.

(*) Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐπὶ παραπάνω φύλλου.

ο ίδιος είχε εϋθύς από την αρχή υιοθετήσει ανορθωτική την κυβερνήσή του και το κόμμα του ανορθωτικό. Ποῦ τὰ εἶχε στηρίξει αὐτὰ τὰ μετριοφρόνα ἐπίθετα; Ἡ νομίζει πὼς και ἐδῶ μπορεί νὰ ἐπικαλεσθεῖ τὴν πλάνη του γιὰ τὰ πρόσωπα ὕστερα ἀπὸ τῶσων μηνῶν πρωθυπουργία;

Ἀλλὰ και τοὺς λόγους νέους ἄντρες ποὺ παρουσιάστηκαν στὴ Βουλὴ ἐκείνη μήπως ὁ κ. Βενιζέλος τοὺς εὐνόησε και τοὺς ἐσυμπάθησε στ' ἀλήθεια; Εἶμαι βέβαιος πὼς κάθε ἄλλο παρά εὐχαρίστηση θὰ δοκίμαζε ὅταν ἄκουε τὸν κ. Κουτούπη ἢ τὸν κ. Παπαναστασίου νὰ ἀγορεύουν στὸ βῆμα τῆς Βουλῆς. Κι ἀπὸ τοὺς δεκαπέντε, ποὺ σημειώνει ὁ κ. Γρανίτσας στὸ ἄρθρο του, τρεῖς μόνο πῆρε τις τελευταῖες ἐκλογές στοὺς συνδυασμούς του και τοὺς ἐβγαλε βουλευτές. Τρεῖς. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι ἂν ἡ ἐλληνικὴ κοινωνία ἐδειξε τελευταῖα ρομαντικὸ νεοανδρισμὸ, ὁ κ. Βενιζέλος ἐδειξε πάντα του ὑποκριτικὸ νεοανδρισμὸ. Πράγματι ὅμως δὲν ἀνέχεται οὔτε γνώμη ἀντίθετη ἀπὸ τὴ δική του, οὔτε ἀνεξάρτητο φρόνημα οὔτε **ἀληθινὸ χαρακτήρα**. Ἀγαπᾷ νὰ περιστοιχίζεται πάντοτε ἀπὸ ἀνθρώπους μέτριους, δουλικούς, τυφλοὺς στὰ θελήματά του και κόλακες. Τοὺς ἄλλους τοὺς μισεῖ, ὅσο κι ἂν ὑποκρίνεται τὸ ἀντίθετο.

Ἀλλὰ ἐνῶ ὁ ἀρθρογράφος στὸ α' μέρος τοῦ ἄρθρου του ὑποσχέθηκε νὰ μᾶς καταστρώσει «κάπως ὡμὰ» τὸ λογαριασμὸ τῆς τελευταίας διείτησ και νὰ μᾶς δείξει ἂν ἔχει ἢ ὄχι ὁ κ. Βενιζέλος ἐσωτερικὸ πρόγραμμα, στὸ β' μέρος τὸ ξέχασε και δὲν ἔκανε καμμιὰ τέτια λογοδοσία. Ὅλη του ἡ προσπάθεια τείνει νὰ μᾶς ἀποδείξει πὼς ἂν δὲν ἔγινε τίποτα ἀπὸ κείνα ποὺ ἔπρεπε νὰ γίνον, δὲ φταίει ὁ κ. Βενιζέλος, ἀλλὰ τὰ πράγματα. Θυμώνει μάλιστα κάπου και μαζὺ μου και με λέει ἀπαιτητικὸ ἐπειδὴ ἐγύρεψα νὰ φτιάσει ἀνθρώπους. Μπορεῖ νὰ εἶμαι πολὺ ἀπαιτητικός, ἀλλὰ ἐγὼ και ὄχι ὁ κ. Γρανίτσας ἐμίλησα σύμφωνα με τὴν αὐστηρὴ λογικὴ τῶν πραγμάτων. Ἴδου τί ἔγραψα:

«Μὰ τὸ σπουδαιότερο γιὰ μᾶς πρέπει νὰ εἶναι νὰ δείξει, ὅποιος παρουσιάζεται ἀνορθωτῆ, ἐσωτερικὸ πρόγραμμα. Και πρόγραμμα ἐσωτερικὸ γιὰ τὴν Ἑλλάδα θὰ πεῖ ἕνα πράμα. Νὰ φτιάξει ἀνθρώπους. Ὁ νεοέλληνας σήμερα εἶναι τζιτζίκι πειναλέο, ρομαντικὸ, γελοῖο και κλυδισκέφαλο. Ἐνας εἰλικρινῆς και τίμιος αἰσιόδοξος δὲν μπορεί νὰ τὸ παραβλέψει αὐτό. **Εἶναι ἡ μοναδικὴ αἰτία ὅλης τῆς νεοελληνικῆς κακομοιριάς.** Ὁ ἐλλαδικὸς ἐγκέφαλος εἶναι χαλασμένος, πάσχει. Ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία δὲν εἶναι συγκροτημένος ὀργανισμός. Ἐνα συγχυσμένο και ἀσυνάρτητο ἀνακάτωμα ἀνθρώπων ἀρριδιστῶν και ἀνηθίκων. **Πὼς γίνεται ἀπὸ τέτιο περιβάλλον νὰ βγεῖ προκοπή;** Πρέπει λοιπὸν ὁ ἀνορθωτῆς ἀπὸ δῶ νὰ χερικώσει...»

Λοιπὸν τί λέτε; Ἀφοῦ δὲ φταίει ὁ κ. Βενιζέλος ἀλλὰ τὰ πράματα, εἴτε πρέπει νὰ ἀλλάξει ὁ κ. Βενιζέλος και νὰ μὴν παρουσιάζεται ἀνορθωτῆς αἰσιόδοξος, ποὺ τάζει λαγούς με πετραχεῖλια, εἴτε

πρέπει νὰ προσπαθήσει—νὰ ἀλλάξουν—τὰ πράματα. *Tertium non datur.*

Και ρωτῶ, ἔκανε ὡς τώρα καμμιὰ τέτια σοβαρὴ προσπάθεια; Ὁ κ. Γρανίτσας μᾶς πληροφορεῖ ὅτι «νέοι ἀνθρωποὶ θὰ εἴπῃ νέα οικονομικὴ μάχη, πάλι οικονομικῶν ρευμάτων, ἐπικράτηση τοῦ ἐνός, ἄρα κυριαρχία τῆς τάδε τάξεως, ἡ ὁποία φαρμάρει τὸ κοινωνικὸ καθεστῶς και ἐπάνω σ' αὐτὸ πλάθεται ὕστερα τὸ πολιτικὸ, αὐστηρὰ προσαρμωμένο, οὔτε πόντο κομμένο πλατύτερα». Και ξαναρωτῶ, ὑποβόηθησε με κανένα τρόπο ὡς τώρα ὁ κ. Βενιζέλος αὐτὸ τὸ χωρίσμα τῶν τάξεων, ἐτάχθηκε **ὀριστικῶς** ὁ ἴδιος εἴτε με τὴ μπουρζουαζικὴ εἴτε με τὴ σοσιαλιστικὴ μεριὰ ἢ τοῦλάχιστο ἐφρόντισε νὰ ξεκαθαρίσει κάπως αὐτὰ τὰ πράματα ἢ μήπως πονηρὰ και σκόπιμα τὰ συγχύζει και τὰ ἀνακατώνει γιὰ νὰ εἶναι ἀπ' ὅλα και με ὅλα και νὰ μὴν εἶναι τίποτα; (*)

Και τὸ σπουδαιότερο, ἐπιμένει ἀκόμα νὰ μᾶς μιλεῖ με πνεῦμα αἰσιοδοξίας γιὰ μελλοντικὴ ἀνορθωση; Ποιὰ ἀνορθωση; Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔγιναν και ἴσως ἄλλα παρόμοια ἐλάχιστα ἀκόμα, τί οὐσιαστικὸ, ἀναδημιουργικὸ, ριζικὸ πρόκειται νὰ γίνε, γιὰ νὰ στηρίξει τις ἐλπίδες του σ' αὐτὸ κ' ἐμεῖς τις δικές μας; Στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ του τίποτα δὲ βλέπομε, στὴν ἐσωτερικὴ του ἀκόμα λιγότερα. Γιὰ τὸ κρητικὸ ζήτημα ἀπελπίστηκε και τῶχει **ἐγκαταλείψει**. Δὲν περιμένει καμμιὰν ἐθνικὴ λύση, τὸ πολὺ—πολὺ ὀριστικὴν ἀναγνώριση τῆς σημερινῆς αὐτονομίας. Παράγγειλε ὡς τόσο ἕνα ὠθηκτό. Γιὰ ποιὸ λόγο; Με ποιὸ ἐξωτερικὸ πρόγραμμα; Γιὰ ποιὰ πιθανὴ πολεμικὴ δράση; Ποῦ; Ὡς πότε; Με ποιὸς συμμάχους; Με ποιὸς ἀντιπάλους; Ὑπάρχει σύστημα στὴν πολεμικὴ παρασκευὴ βασισμένο σὲ ὀρισμένες ἐξωτερικὲς βλέψεις, στὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ και στὴν οικονομικὴ μας ἀντοχή; Ὑπάρχει; Ἡ Ἀνατολὴ δράζει, λόγος γίνεται γιὰ φοδερὴ Ἀυστρο—βουλγαρικὴ συμμαχία, γιὰ διαμελισμούς και χίλια δυὸ ἄλλα και τὸ Ἑλληνικὸ Βασίλειο, εἴτε ὑπάρχει εἴτε δὲν ὑπάρχει, κανεῖς δὲν τὸ λογαριάζει.

Ἀλλὰ ὁ κ. Γρανίτσας κατὰ τὸ σύστημα τῶν παλιῶν πολιτικῶν θέλει νὰ μᾶς πεῖ με ὑπαινιγμούς πὼς ἐμεῖς δὲν ξέρομε τίποτα, ὅτι γίνονται μεγάλα πράματα, ἔχουν κλειστεῖ συμμαχίες κτλ. Μὰ δὲν μπορεί ὁ κ. Βενιζέλος νὰ μᾶς κλείνει τὸ μάτι και νὰ μᾶς εἰδοποιεῖ γιὰ τὸ ἐξωτερικὸ του πρόγραμμα. Καμμιὰ τέτια ἀξίωση βέβαια δὲν ἔχομε, μποροῦμε ὅμως ἀπάνω—κάτω και μεῖς νὰ μυριζόμαστε τὰ νύχια μας και νὰ ξέρομε με κάποια θεδαλιότητα πὼς κι ἂν ὑπάρχει καμμιὰ ἐξωτερικὴ **συνεννόηση** εἶναι τόσο ἀσήμαντη, ὥστε νὰ μὴν ἐπιτρέπεται νὰ λογαριάζεται στα σοβαρά. Ἄλλο τὸ ζήτημα ἂν ἡ Ἑλ-

(*) Στὸ «Ἐμπρός» τῆς 13 τούτου τοῦ μήνα διάβασα πὼς ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ἐκάλεσε τὸν κοινωνιολόγο κ. Κουτούπη και τὸν ἐρώτησε γιὰ τὸ καταλληλότερο οικονομικὸ σύστημα. Ὁ κ. Πρωθυπουργὸς **συνεμερίσθη** λέει τις γνώμες τοῦ κ. Κουτούπη ἀλλὰ γιὰ τὴν ὥρα δὲν τις βραίνει ἐφαρμοσίμες! Κι ὁ κ. Γρανίτσας ἔχει πάθει σύγχυση, γιατί, ἐνῶ σ' ἕνα μέρος τοῦ ἄρθρου του τονε παραδέχεται σοσιαλιστῆ, σὲ ὅλα τὰλλα μᾶς τὸν παρουσιάζει γιὰ μπουρζουὰ ὁ ὁποῖος ἔφερε «εἰς τὰ ἀστικά γαίτες τὸ Ἑλληνικὸ κράτος».

λάδα έδειξε ή όχι καλή θέληση ή ικανότητα στη σχετική της ενέργεια. Αυτό δέν τó εξετάζω. Έμένα μ' ενδιαφέρει αν ή άνορθωτική άισιοδοξία τού κ. Βενιζέλου άκκουμπά στα πράματα ή μήπως είναι λόγια μόνο για να μάς περιπαίξει και να περνά.

Όλα όσα έχομε πεί πέφτουν και δέν έχουν καμιάν άξία αν, άντι να παραδεχτούμε τόν κ. Βενιζέλο ως άληθινó άνορθωτή, όπως αυτός θέλει να ονομάζεται, τόν θεωρήσομε ως ένα άρχηγό προσωπικού κόμματος, σαν και τούς παλιούς, όπως πραγματικώς είναι, και τονέ συγκρίνομε με δαύτους. Τότε πάμε πάσο και με εύχαρίστηση δηλώνομε πώς τόν κρίνομε και πιδ άξιο από τούς άλλους και με καλήτερη θέληση. (*) Αυτό όμως δλα μάς είναι άδιάφορα, άφου τίποτα δέν μπορούμε να περιμένομε από τέτοιου είδους πολιτικές. Ό τέως συνεργάτης τού κ. Δημητρακόπουλος τόπε καθαρά στό συντάχτη τού «Ν. Έλευθ. Τύπου» της Βιέννης: Άνόρθωση δέ σημαίνει άλλαγή πολιτικού συστήματος, αλλά άπλώς χρηστή διοίκηση. Κ' ή χρηστή διοίκηση φυσικά δέν άπαιτεί τίποτα άλλο από μια άπλή θέληση». Η θέληση αυτή δέν άποτελεί καμιάν έγγύηση, άλλως τε είναι κάτι πολú άόριστο, πολú γενικό. Άν σήμερα με τέτια πλειοψηφία δέν έδειξε τό θάρρος σέ καμιά σπουδαία κυβερνητική ή διοικητική πράξη (ύπουργική μεταρρύθμιση—διορισμούς καθηγητών στό Πανεπιστήμιο κτλ.) να κάνει τό καλύτερο άπ' ό,τι μπορούσε, μεθαύριο με μια μικρή πλειοψηφία πώς θα άντιταχθεί στις διάφορες πιέσεις; Πώς; Μή τουλάχιστο θα έχει να επικαλεσθεί ένα άυστηρά ήθικό παρελθόν και να τό προβάλλει ως καθιερωμένη πολιτική άρχή στους φίλους έκδιαστές; Μή θαχει να έπιδείξει μια μονότροπη και σταθερή πολιτική ήθική και μιάν ένότητα πνεύματος στην κυβερνητική και διοικητική τακτική του; Κάθε άλλο. Κι άντι να έπιμένομε σ' αυτό περισσότερο, παραθέτομε τά ίδια τά λόγια τού κ. Γρανίτσα με τά όποια, καθώς φαίνεται, θέλει να τόν παινέσει.

«Άν ό κ. Βενιζέλος είναι τετράπλευρος, από τούς άνθρώπους δηλαδή της ώρισμένης περιοχής βέβαια θα λείψη γρήγορα. Άλλ' αν είναι, όπως δυνατά τό πιστεύομε, από τούς άνθρώπους πού... δέν καρφώνονται σέ μια κατάσταση, αλλά περπατούν άγκαλιαστά με τη ζωή... βέβαια καμμιά δύναμη δέν θα τόν πνίξει».

Συμφωνούμε πέρα-πέρα με τόν άρθρογράφο, δέν έννοούμε μόνο πώς ένας άνθρωπος (πού άποτελεί ό ίδιος και τό πολιτικό του πρόγραμμα) μπορεί, ένφ δρξ παίρνοντας, σαν τά ύγρά, δλα τά σχήματα τού περιέχοντος άγγείου, πώς μπορεί,

λέγω, να αξιώνει αυτή του ή προσαρμογή σταθερά να ονομάζεται «φιλελεύθερη—άνορθωτική».

Μά τέλος πάντων τί έπρεπε να κάνει ό κ. Βενιζέλος; Να φύγει, να παραιτήσει έτσι τό κράτος; ρωτά ό κ. Γρανίτσα.

Τί να κάνει; Να είνε ειλικρινής και να πράττει τό βέλτιστο. Σε καμμιά ενέργειά του άπόταν ήρθε στην Ελλάδα δέν τό είδαμε τό άριστο.

Φτάνει στην Άθήνα λαοπρόβλητος κι άντι, καθώς είπαμε, να συγκρατηθεί, να μετρήσει τά λόγια τού ένα-ένα, να πεί πώς τό κακό πού δέρνει τό κράτος φωλιάζει στην κοινωνία και ή αναγέννηση μιας κοινωνίας δέν είναι παίξε-γέλασε, χρειάζεται δουλειά και χρόνο, πώς τά έλληνικά πράγματα είναι πολú δύσκολα, και, αν κληθεί να κυβερνήσει, θα καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για να μάς αναπλάσει, μα ούτε αυτό άρκει, πρέπει να βοηθηθεί από όλους για πολύν καιρό και τότε μόνο μπορεί να έλπίζει πώς θα κάνει κάτι άντι να μιλήσει αυτή τη γλώσσα της άλήθειας και της παρησίας, τάρριξε δλα στη ράχη τών παλιών πολιτικών και είπε πώς αυτός θα κάνει και θα δείξει και θα φέρει ούτε πολú ούτε λίγο την εύτυχία στην Ελλάδα. Είναι τούτο σοβαρή πολιτική; Είναι έντιμη προετοιμασία της κοινής γνώμης για άληθινή άνόρθωση; Η μήπως εύθύς από την άρχή είχε την άπόφαση να στερρευθεί μόνο πολιτικώς κι ό λαός ως περιπαίζεται;

Έπειτα τόν κάλεσε ό Βασιλιάς κυβερνήτη. Δέχτηκε, αν κ' είχε λιγοστούς φίλους στην τότε διπλή βουλή. (*) Για να δεχτεί σέ τέτια περίσταση, δυό πράγματα πρέπει να ύποθέσομε. Η είχε να κάνει τίποτα βιαστικό, πού δέν έσήκωνε αναβολή π. χ. ή σύντονη πολεμική παρασκευή για τη γρήγορη λύση τού κρητικού ζητήματος, (ή αναθεώρηση τού Συντάγματος δέν έπιτρέπεται να παρουσιαστεί ως δικαιολογία, γιατί, καθώς μάλιστα είταν περιωρισμένη, δέν μπορούσε να άποτελέσει ιδιαίτερο κυβερνητικό πρόγραμμα) ή άνέβαινε στην άρχή για πολύν καιρό με τό σκοπό να έργαστεί συστηματικά και να άνορθώσει την Ελλάδα. Άν έπρόκειτο για τό πρώτο, τίποτα δέ θα είχαμε να πούμε. Άλλά τέτιο πράμα δέν είδαμε, κ' έκτός τούτου ό κ. Βενιζέλος εύθύς από την άρχή ώνόμασε την κυβέρνησή του άνορθωτική. Όστε λοιπόν έδήλωσε πώς αναλάβαινε να αναδημιουργήσει την Ελλάδα. Με τί; Με ποιούς συνεργάτες; Με ποιούς όμοϊδεάτες; Με ποιό συμφωνημένο πολιτικό πρόγραμμα; Με ποιά ώριμότητα κοινής γνώμης ή τουλάχιστο με ποιά συνεννόηση με ώρισμένους κύκλους πού να έχουν μιάν

(*) Δέν πρέπει όμως να παραλείψομε ότι ένα—δυό από τούς λεγόμενους παλιούς πολιτικούς μίλησαν για τά έξωτερικά πρό πάντων ζητήματα τού Έθνους με ειλικρίνεια και θάρρος, πού ό κ. Βενιζέλος ως τώρα τουλάχιστο δέ μάς μίλησε.

(*) Έδώ μάς έλεγε πώς ποτέ δέ θα κάνει τη μορφή—είναι ή φράση του—να κυβερνήσει τη Ελλάδα έτσι άνετοίμαστος κι ούτε θα συνεργαστεί με τό Βασιλιά Γεώργιο. Τό τελευταίο τόπε και σέ κάποιον Άγγλον δημοσιογράφο και ή σχετική άνταπόκριση αναδημοσιεύτηκε και στό «Έμπρός» χωρίς να τηνέ διαψέσει.

ιδεολογία διαμορφωμένη; Τίποτα απ' αυτά. Ύπουργούς γύρευε εδώ και εκεί, χωρίς να τους ξέρει, χωρίς να τ'ον ξέρουν. Κι όμως έδινε βαρυσήμαντη έπαγγελία πώς έρχότανε να μ'ας ανορθώσει. Είναι πράματα αυτά;

Άς δούμε τώρα ποιό είταν τ'ο βέλτιστο πού ώφειλε να κάνει. Άφου ή δέν ήθελε ή δέν μπορούσε ή δέν είχε να διεκπεραιώσει καμμιάν επείγουσα υπόθεση ως κυβερνήτης, έπρεπε απλούστατα να μ'ην αναλάβει να κυβερνήσει. Όφειλε να μείνει αντιπολιτευόμενος. Στα δυό χρόνια, πού πέρασαν, μπορούσε ν'αχει προκαλέσει συστηματική πολιτική ζύμωση τέτια, πού να σημαίνει πολύ περισσότερο από όλα τ'α κυβερνητικά και νομοθετικά έργα του, αν λάθομε μάλιστα υπόψει ότι κι ο «Αβέρωφ» είχε παραγγελθεί από τ'ο Ύπουργείο Μαυρομιχάλη και τ'ο ζήτημα τ'ης γαλλικής αποστολής είχε κανονιστεί από τ'ο Ύπουργείο Δραγούμη κι ο κ. Δημητρακόπουλος μπορούσε να γίνη ύπουργός και να εισαγάγει τ'α δικαστικά του νομοσχέδια και με όποιοδήποτε άλλο Πρόεδρο στην κυβέρνηση. (*) Όσο για τ'η διοικητική τάξη και χρηστότητα, αυτές είχαν αρχίσει, θαρρώ, από τ'ο Ύπουργείο Δραγούμη, και κάθε κυβέρνηση πού θ'αρχότανε κατόπιν είταν υποχρεωμένη να φανεί ήθικη, αφού αυτό είταν ίσως ή μόνη ξεκαθαρισμένη θέληση τ'ου λαού, πού μαζεύτηκε ύστερα από τ'η στρατιωτική επανάσταση στο Πολύγωνο, κ' εκτός αυτού μι'ά ένάρετη αντιπολίτευση από τ'ον κ. Βενιζέλο και τ'ο κόμμα του θ'α έφτανε για να ανέβαζε τ'ον τόνο τ'ης κυβερνητικής ήθικης.

Και ξανάρχομαι εκεί από που άρχισα γράφοντας έτουτό τ'ο άρθρο. Τί σκοπεύει αυτή μου ή επίκριση τ'ης βενιζελικής πολιτικής; Μι'ά κριτική βέβαια, άρκει να είναι καλόπιστη και καλοσυνείδητη, δέ θέλει άλλη δικαιολογία, αφού πρόκειται να πει εκείνο πού νομίζει αλήθεια. Κ' είναι υποχρέωση μάλιστα καθενός πολίτη να λέει ελεύθερα τ'ην ελκρινή γνώμη του, έστω κι αν πρόκειται να μ'ην ώφελήσει σε τίποτα, έστω κι αν πρόκειται να βλάψει. Τέτιου είδους βλάβες είναι φαινομενικές μόνο. Όμολογώ όμως ότι κάποιος άλλο έλατήριο εκούρδισε τ'ην κριτική μου πρόθεση.

Μι'ά ιδέα αξίζει τόσο περισσότερο, όσο πιό πολύ έχει τ'η δύναμη να δημιουργεί χαρακτήρες μέχρις ήρωισμού και αυτοθυσίας. Ό κ. Βενιζέλος είταν δημοτικιστής, ψυχχαριστής, μαλλιαρός, αφού ο ίδιος ήθέλησε και καλά να κάνει τέτια διάκριση στη Βουλή μιλώντας για τ'ο γλωσσικό. Όταν παραθέ-

(*) Από τ'ους άλλους νόμους πού ψηφίστηκαν οι δυό σπουδαιότεροι τ'ων «σπειρομένων γαιών» και τ'ων «κοινοτήτων» δέν μπήκαν ακόμα σε εφαρμογή.

ριζε εδώ π'ρο τρία-τέσσερα χρόνια στις Κορακίες, διάβαζε με τ'ο στανιό σε διάφορες κυρίες Ψυχάρη και Παλαμά κ' είταν απροκάλυπτα ένθουσιασμένος. Ό,τι έπιστημονικό γράφτηκε για τ'η δημοτική, δ,τι λογοτεχνικό γράφτηκε στη δημοτική, τ'χει διαδασμένο και κατέχει τ'ο ζήτημα έσο λίγοι άλλοι. (*) Φανερά έλεγε τ'η γνώμη του πώς χωρίς τ'η δημοτική γλώσσα, δέν μπορεί να γίνει ένθικη προκοπή.

Άπό ένα τέτιο Βενιζέλο θ'α έπρεπε κανείς να περιμένει πώς ή εκπαιδευτική γλωσσική αναμόρφωση θ'α αποτελούσε τ'η βάση τ'ου ανορθωτικού του προγράμματος. Μολαταύτα κι αν δέν τ'ο έκανε εύθως από τ'ην αρχή, θ'α μπορούσε να δικαιολογηθεί—άλλως τε π'ρι φύγει από δω ρητά μου τ'ο ξέκοψε. Δέν τ'ο χω σκοπό, είπε, να δ'άλω άμέσως τ'ο δημοτικισμό στο έπίσημο πολιτικό πρόγραμμά μου. Αυτό θ'α γίνει, άμα στερρωθώ εκεί πολιτικώς.

Πολύ καλά, άς μ'ην τ'ο έκανε άμέσως. Είχαμε όμως τ'ην αξίωση να ευνόησει έμμεσα τ'ο δημοτικισμό, κ' είχε χίλιους δυό τρόπους αν τ'ο θελε. Άντι κ'υτού τί έκανε; Για να μ'ην εκτεθεί ως δημοτικιστής, δειλίασε να πατάξει τ'ον κ. Μιστριώτη, μόλις αυτός άρχισε ν' ανακινά τ'ο ζήτημα, και μόνο άμα είδε πώς εκινδύνευε να πέσει από τ'ην αρχή, τον έμάζεψε και τον έδαλε στη θέση του. Στο άναμεταξύ όμως τ'α πράματα είχαν τεντωθεί και άνέχτηκε ο κ. Βενιζέλος, ο θέρως δημοτικιστής, να μπει εκείνη ή άκατανόμαστη διάταξη στο Σύνταγμα, αφού πρώτα έβγαλε κείνο τ'ον άχαρακτήριστο δικολαβικό λόγο, με τ'ον όποιος ήθέλησε να μ'ας πείσει πώς ξέρει καλά τ'ο ζήτημα, μ'α ξέρει καλύτερα και τ'α στρίβει, όταν ή περίσταση τ'ο άπαιτεί. Μάλλα λόγια ο κ. Βενιζέλος έπρόδωσε τ'ο δημοτικισμό.

Κι αφού ή δημοτική ιδέα έχει ανάγκη κυρίως από χαρακτήρες, οι όπαδοί της πρέπει να είναι σκληροί και άμειλιχτοι—άλλα και δίκαιοι πάντα—για κάθε φίλο, πού άπιστεί.

Αυτό τ'ο παράπνογό μου είναι πού με παρακίνησε να κρίνω δημοσίως τ'ην πολιτική τ'ου κ. Βενιζέλου και να πω πώς ως τώρα τίποτα δέν έκανε. Και για να συμπληρώσω παστρικά και τίμια τ'ην ταπεινή μου γνώμη προσθέτω: **Όυτε θ'α κάνει.** (**)

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥΛΑΚΗΣ

(*) Σημειώνω προσέτι πώς βαθεί'ά έντύπωση τ'ουχε κάνει και τ'ο βιβλιαράκι τ'ου κ. Σκληρού «Τ'ο κοινωνικό μας ζήτημα».

(**) Από τ'ο ιδιαίτερο γραφείο τ'ου κ. Πρωθυπουργού εκυκλοφόρησε εδώ στα Χανιά ή διάδοση πώς έχω παράπνονα κατά τ'ου κ. Βενιζέλου έπειδή, λέει, τ'ου ζήτησα να με διορίσει κάπου και δέν τ'οκανε. Άφου ή πληροφορία βγήκε από αυθεντική πηγή, είμαι άναγκασμένος, αν και προφορική, να τ'η διαψεύσω και να δηλώσω πώς ποτέ με κανένα τρόπο δέ ζήτησα από κανένα να με διορίσει. Και βεβαιώνω ακόμα πώς γράφοντας αυτά τ'α άρθρα κάθε άλλο παρά θυμό αιστανόμωνα για τ'ον κ. Βενιζέλο. Νομίζω όμως πώς τ'ο ιδιαίτερο γραφείο καλά θ'α είταν να αλλάξει πι'ά σύστημα πολεμικής, αφού νομίζει άναγκαίο να δ'ρά και έξω από τ'α ιδιαίτερα καθήκοντά του.